

उप० सं० । चन्द्रालोकस्थालङ्कारमयूखव्याख्याने व्यथ-
दीक्षितकृते पन्थभेदे ६त० । २कुसुदस्थानन्दे च ।

“अमुं कुवलयानन्दमकरोदपदीक्षितः । नियोगाद्देहपते-
निरुपाधिकपानिधेः । चन्द्रालोकोयिजयतां शरदागमस-
म्भवः । हृद्यः कुवलयानन्दोयत्प्रसादाद्भूदयम्” । तर्ह्य-
पन्थसमाप्तौ “तस्माच्च कुवलयानन्दः स्वपन्थोऽभूत् कुवलय-
यस्यकुसुदस्थानन्दइति च लोपइति” चन्द्रिका

कुवलययापीड लि० कुवलयमापीडः भूषणं यस्य । नीलोत्-
पलभूषणवति १जने कंसासुरस्य हस्तिरूपधारिणि २दैत्य-
भेदे पु० । “नागं कुवलययापीडं चाखूरं सुष्टिकं तथा ।
कंसञ्च बलिनां त्रैलोक्यं सगणं देयकीसुतः । न्यहनत्
गोपवेशेन प्रीडासक्तोहि केशवः” हरिवं० १०६ अ० “राजा
कुवलययापीडः समाजहारि कुञ्जरः । तिष्ठत्विति समाश्रय
प्रेक्षागाररुपायवौ” हरि० ८६ अ०

कुवलययाश्व पु० कुव(व)लायनामके धुन्वुमारो नृपभेदे । स्वार्थे
क तत्प्राये “दृष्टदृष्टस्तु आवलिस्ततः कुवलययाश्वकः । यः
प्रियार्थसुतस्तस्य धुन्वुनामासुरं बली । सुतानामेक-
विंशत्या सहस्रैरहनद्युतः । धुन्वुमार इति ख्यात-
स्तत्सुतास्ते च जञ्जलुः । धुन्वोरुखाग्निना सर्वे त्वय-
स्यावशेषिताः” भाग० ८।६।१८।१८ । कुवलायश्वदे
तद्विरितादि । [पलिन्याम् राजनि० ।

कुवलयिनी स्त्री कुवलयानां संवः स्त्रलादि० इति । उत्-
कुवलाश्व पु० कौ पृथिव्यां वलते वल अच् तादृशोऽश्वोऽस्य ।
कुवलायश्वे धुन्वुमारो नृपभेदे ।

कुवलेश्वर पु० कुवले जले शेते शी-अच् ७त० धलुकुस० ।
विष्णौ “कुसुदः कुवलेश्वरः” इत्युक्तं । “क्षितौ
वलनात् सञ्चलनात् कुवलं जलं तस्मिन् शेषोदरे शेते इति
कुवलेश्वरः, कुवलं यदरोफलं तन्मध्ये शेते कुवलेश्वरः
तत्तकः सोऽयं भगवतोविभूतिरिति वा हरिः कुव-
लेश्वरः । कौ भूमौ वलति संव्रीयते सर्पाणासुदरं कुवलं
तस्मिन् शेषोदरे शेते इति कुवलेश्वर इति” भाष्यम् ।

कुवाद् लि० क्वत्सितं वदति अण् । अपरदोषकथनशोले ।
अमरः । भावे वच् कुगतिसं० । २कुत्सितवादे ।
कुवाहुल पुंस्त्री वहुति कु+वह्-वा० लङ् । उद्रे-
शब्दचन्द्र० स्त्रियां लीप् ।

कुवि(चि)क पु० भूमि देशभेदे अथवा देशः दृष्ट० सं०
कूर्मविभागे रेयान्यासकः । “रेयान्यामित्युपक्रमे
कुनटखण्डोपक्रमे(चि)काख्याः” इति

कुविद् अव्य० कुः भूमिरिव विद्यते ज्ञायते बाहुल्यात्
विद-भावे क्तिप् ६त० । १बाहुल्ये २प्रशंसायाश्च । चादि-
गण व्याख्याने मनोरमा । उच्चैर्वत् ३तद्विधि च “कुविद्विषय
महि व्रजम्” ऋ० ६।४५।२४ । “कुविद्विषयः सति
हिनस्ति” भा० “कुविद्विषो यस्य वचसः” ऋ० २।१६।७
कुविद्विष” भा० । “व त्वष्टा चुक्रोध कुविन्दे पुत्र
मवधीत्” शत० ब्रा० १।६ २।६ । “कुविद्विष नमसा हृषा-
सः” ऋ० ७।८।१।१ । कुविद्विष वहुनाम् । अङ्गेति
क्षिप्रनास कुविद्विषोऽङ्ग क्षिप्रं कृतेन नमसा” भा० ।
“कुविद्विष” इति पदग्रन्थे पदद्वयतया विभागः । एतेन
कुविद्विषेति एकशब्दकल्पनं चिन्त्यम् । कुत्सितं वेत्ति
विद-ज्ञाने कर्त्तरि क्तिप् । ४कुज्ञानवति लि० ।

कुविद्या स्त्री कुगतिसं० । निन्द्यविद्यायाम् । व० । २तद्विदि लि०
कुविद्यास लि० कुविद्यां सति हिनस्ति सो-क । कुविद्या
निरासके । ततः कृशाश्चादिषु विकृष्टासित्यत्र पाठान्तरे
ऽस्य पाठात् चतुर्थ्यां ऋष् । कौविद्यासीय तत्स-
न्निकटदेशादौ लि० ।

कुविन्द पुंस्त्री कुं भूं कुत्सितं वा विन्दति विद-व ।
तन्तुवाये नूदागर्भे विश्वकर्म्मणो जाते जातिसङ्करभदे
अमरः [२निन्दितमण्डले च त्रिका०

कुविस्व पु० न० । कौविस्व कुत्सितं विस्व वा । १भूमण्डले
कुविवाह पु० । कुगतिसं० वर्षभेदेन निन्दनीयविवाहे
मनुना वर्षभेदेन ब्राह्मणद्वयविवाहेषु निन्द्या-
निन्द्यत्वसक्तं यथः

“चतुर्णामपि वर्णानां प्रेत्य चेह हिताहितान् ।
अष्टाविमान् समासेन स्त्रीविवाहाक्षिबोधत” मू०
“चतुर्णामिति । चतुर्णामपि वर्णानां ब्राह्मणादीनां
परलोके इह लोके च कस्यचित् हितान् कांसिदहितान्
इमान् अभिधास्यमानान् अष्ट संक्षेपेण भाष्यप्राप्तिहेतुन्
विवाहान् शृणुत” कुल्लूकभट्टटीका

“ब्राह्मो दैवस्तथैवार्थः प्राजापत्यस्तथाऽऽसुरः । गा-
म्यर्वो राजसभ्यैव शैशाचसाष्टमोऽधमः” मू०

“त एते नामतो निर्दिश्यन्ते ब्राह्म इति । ब्राह्मराज-
सादिसंज्ञा चेयं शास्त्रादौ संव्यवहारार्थां स्तुतिनिन्दाप्र-
दर्शनायां च । ब्राह्मण इत्यायं ब्राह्मः राजस इत्यायं राजसः
नत ब्राह्मणदिदेयताकत्वं विवाहानां सम्भवति । शैशा-
चस्याधमत्वाभिधानं निन्दातिशयार्थम्” टी०

“यो यस्य जन्मार्थो वर्णस्य शुचदोषौ च यस्य वै ।